

Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Τόμ. 4 (2000)



Βασικές κατευθύνσεις ενός προγράμματος εικαστικής αγωγής για τα Παιδαγωγικά Τμήματα Νηπιαγωγών

Ξένια Αραπάκη (Xenia Arapaki)

doi: [10.12681/icw.18148](https://doi.org/10.12681/icw.18148)

Copyright © 2018, Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού



Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αραπάκη (Xenia Arapaki) Ξ. (2000). Βασικές κατευθύνσεις ενός προγράμματος εικαστικής αγωγής για τα Παιδαγωγικά Τμήματα Νηπιαγωγών. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 4, 134–142.
<https://doi.org/10.12681/icw.18148>

Βασικές κατευθύνσεις ενός προγράμματος εικαστικής αγωγής για τα Παιδαγωγικά Τμήματα Νηπιαγωγών

I. Πρόλογος

Η διδασκαλία της Εικαστικής Αγωγής στα Παιδαγωγικά Τμήματα κρίνεται όχι μόνο απαραίτητη αλλά και θεμελιώδης διότι, όπως έχει επισημανθεί από παιδαγωγούς και εικαστικούς καλλιτέχνες, το μάθημα της εικαστικής αγωγής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί βασικό παράγοντα ανάπτυξης της παιδικής νόησης (Chapman, 1993). Έχει, επίσης, επισημανθεί ότι η παιδική τέχνη, αν και αναπτύσσεται σε συγκεκριμένα πολιτισμικά περιβάλλοντα τα οποία επηρεάζουν το εικαστικό αποτέλεσμα, διέρχεται από μορφολογική πλευρά τα ίδια εξελικτικά στάδια και παρουσιάζει τις ίδιες ψυχολογικές και εικαστικές λειτουργίες (Μουρέλος, 1985· Wallon et. Al., 1990· Boissel, 1990). Ένας βασικός σκοπός, λοιπόν, του εκπαιδευτικού είναι να συμβάλλει αποτελεσματικά ώστε το παιδί, και ιδιαίτερα αυτό της προσχολικής ηλικίας, να οικοδομήσει τις απαραίτητες εκείνες γνώσεις που θα το βοηθήσουν να υπερβεί τα γνωστικά εμπόδια που εμφανίζο-

νται σε κάθε στάδιο εξέλιξης του παιδικού σχεδίου, προσεγγίζοντας το ρυθμό διδασκαλίας στον ψυχολογικό ρυθμό μάθησης. Παράλληλα, έχει υποχρέωση να σχεδιάσει το κατάλληλο εκπαιδευτικό πλαίσιο το οποίο να ευνοεί τη συναισθηματική ασφάλεια και τη δημιουργική έκφραση του παιδιού.

Για να υλοποιηθεί όμως το έργο αυτό θα πρέπει ο-η εκπαιδευτικός να είναι κατάλληλα ενημερωμένος-η για τους τρόπους και τις μεθόδους τις οποίες θα ακολουθήσει και θα εφαρμόσει για να φέρουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Η σωστή ενημέρωση-κατάρτιση των εκπαιδευτικών πρέπει να ξεκινά από τα Πανεπιστημιακά τμήματα (Παπαμιχαήλ, 1991). Η εκπαίδευση αυτή επιβάλλεται, ιδιαίτερα σήμερα που η εικαστική αγωγή εξυπηρετεί όχι μόνο το ανθρωπιστικό ιδεώδες της γενικής καλλιέργειας, αλλά φαίνεται να συσχετίζεται άμεσα με τον πρωτεύοντα ρόλο της εικόνας στην καθημερινή ζωή και στη σύγχρονη τεχνολογία.

Στην εργασία αυτή θ' αναπτύξουμε τη φύση και τα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος σπουδών της Εικαστι-

κής Αγωγής που σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε πλήρως ή εν μέρει στα Παιδαγωγικά Τμήματα Νηπιαγωγών των Πανεπιστημίων Πατρών και Θεσσαλίας. Πιο συγκεκριμένα, θα παραθέσουμε τα προτεινόμενα αντικείμενα διδασκαλίας ενώ, συγχρόνως, θα προσπαθήσουμε να δείξουμε, σχηματικά, ποιες είναι οι κατευθυντήριες αρχές που οργανώνουν το σύνολο αυτών των γνώσεων. Τέλος, θα περιγράψουμε τον τρόπο αξιολόγησης των φοιτητών-τριών που παρακολούθησαν το πρόγραμμα. Πρέπει να επισημάνουμε ότι στόχος της εργασίας μας δεν είναι να αντιπαραθέσει ούτε να συγκρίνει το προτεινόμενο πρόγραμμα σπουδών με άλλα ομοειδή προγράμματα αλλά να συμβάλει στη συζήτηση για τις δυνατότητες ανάπτυξης αποτελεσματικών προγραμμάτων εκπαίδευσης, κατάρτισης και επιμόρφωσης στις εικαστικές τέχνες των μελλοντικών και εν ενεργεία νηπιαγωγών.

II. Δομή και περιεχόμενο του προγράμματος

Το πρόγραμμα χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες, κάθε μία από τις οποίες αντιστοιχεί σε μία μορφή εικαστικής τέχνης. Οι ενότητες - μαθήματα είναι: Ζωγραφική, Χαρακτική-Κολλάζ-Ψηφιδωτό, Γλυπτική και Κεραμική. Σε κάθε μια ενότητα γίνεται ιστορική αναδρομή, παρουσιάζονται τα ιδιαίτερα μορφολογικά στοιχεία κάθε αντικειμένου και αναπτύσσονται οι παιδαγωγικοί στόχοι, τα μέσα και οι μέθοδοι διδασκαλίας του συγκεκριμένου αντικειμένου στο επίπεδο της προσχολικής ηλικίας.

Σκοπός της ενότητας *Ζωγραφική* είναι να γνωρίσουν οι φοιτητές-τριες τις βασικές εικαστικές έννοιες όπως τη

φόρμα, το χρώμα και τη σύνθεση και να τις χρησιμοποιήσουν στη δημιουργία ζωγραφικών έργων, να γνωρίσουν τα υλικά και τις δυνατότητες χρήσης τους, καθώς και να αποκτήσουν δεξιότητες όσον αφορά στα μέσα και στις μεθόδους διδασκαλίας του συγκεκριμένου γνωστικού αντικειμένου στην προσχολική ηλικία. Κατά τη διάρκεια αυτής της ενότητας:

(α) παρουσιάζονται και αναλύονται τα μορφολογικά στοιχεία τα οποία συνθέτουν ένα εικαστικό έργο τέχνης τονίζοντας, έτσι, τη μεγάλη σημασία του χρώματος και της σύνθεσης και

(β) γίνεται αναφορά στην παιδική ζωγραφική και ιδιαίτερα στο παιδικό σχέδιο, όπου δίνεται έμφαση στην εικαστική του ιδιαιτερότητα και περιγράφεται η εξέλιξη του με όρους ψυχολογικούς και παιδαγωγικούς τέτοιους ώστε η περιγραφή αυτή να συνιστά μια κοινή γλώσσα για το διδάσκοντα, ο οποίος κινείται στο χώρο της έρευνας, και τους (τις) φοιτητές-τριες, που ενδιαφέρονται για τον καθημερινό, πρακτικό χαρακτήρα της γνώσης. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιείται η ταξινόμηση του Luquet (1991) η οποία αποτελεί μια αποτελεσματική στην ανάλυση της εξέλιξης του παιδικού σχεδίου και εφαρμοσμένη στη διδασκαλία περιγραφή του παιδικού σχεδίου Αραπάκη & Κάτσιου-Ζαφρανά, 1999).

Όσον αφορά στην ενότητα *Χαρακτική-Κολλάζ-Ψηφιδωτό*, σκοπός είναι να καλλιεργήσουν οι φοιτητές -τριες την αίσθηση του ανάγλυφου καθώς και του ρυθμού με την επανάληψη των σχημάτων και των χρωματικών αποχρώσεων, να τους δοθεί η ευκαιρία να δημιουργήσουν ελεύθερα με τη χρήση διαφορετι-

κών υλικών, ώστε ν' αποκτήσουν εμπειρίες σχετικές με την υφή, την αφή και τις ιδιότητες των υλικών, καθώς και να γνωρίσουν τρόπους εκμετάλλευσης αυτών των γνώσεων στην προσχολική εκπαίδευση. Στην ενότητα αυτή:

(α) γίνεται αναφορά στην τέχνη της χαρακτικής, στην τέχνη του έκτυπου (όπου οι μορφές προεξέχουν αρκετά) και στη τέχνη του πρόστυπου (όπου οι μορφές προεξέχουν ελάχιστα) (Read, 1986) αναδεικνύοντας κυρίως το στοιχείο της αναγλυφικότητας,

(β) η χαρακτηριστική συνοδεύεται από τις τέχνες του κολλάζ και του ψηφιδωτού για να ενισχυθεί το κατασκευαστικό - χειροτεχνικό στοιχείο πάνω στο πρωταρχικό επίπεδο και

(γ) αναλύονται οι ιδιαίτερες μορφές και σημασίες που μπορεί να πάρει η ενότητα αυτή στο επίπεδο της προσχολικής ηλικίας. Για παράδειγμα, υποστηρίζεται ότι η εικαστική δραστηριότητα του κολλάζ δεν παίζει μόνο το ρόλο της πρόκλησης και διατήρησης του ενδιαφέροντος των παιδιών, αλλά ότι μπορεί να συμβάλλει και στην νοητική και εικαστική ανάπτυξή τους και ιδιαίτερα στην υπερπήδηση του εμποδίου της συνθετικής ανικανότητας (Αραπάκη & Κάτσιου-Ζαφρανά, 1999).

Μικρότερη έμφαση δίδεται στις υπόλοιπες δύο ενότητες οι οποίες συνεισφέρουν στη γενικότερη καλλιέργεια σε εικαστικά θέματα των φοιτητών-τριών και συμπληρώνου όψεις της εικαστικής τέχνης και αγωγής που τα προηγούμενα μαθήματα δεν είναι εις θέση να αναδείξουν. Έτσι, ιδιαίτερος σκοπός της ενότητας *Γλυπτική* είναι να καλλιεργήσουν οι φοιτητές-τριες τη δεξιότητα της παρατήρησης μελετώντας τα χαρακτη-

ριστικά του τρισδιάστατου αντικειμένου καθώς επίσης του ανθρώπου και του ζώου. Τέλος, στην ενότητα *Κεραμική*, όπου γίνεται ιστορική αναδρομή και παρουσιάζονται οι βασικοί τρόποι κατασκευής του «μπισκότου» (φόρμας) καθώς και των ειδικών χρωμάτων (σμάλτα, πυροχρώματα κλπ.) που χρησιμοποιούνται για την επικάλυψη της επιφάνειας των αντικειμένων, ο στόχος είναι οι φοιτητές -τριες να συμπληρώσουν τις γνώσεις για τη φόρμα και το χρώμα μέσα από ιδιαίτερα ελκυστικές και ενδιαφέρουσες γι αυτούς -ες δραστηριότητες.

III. Φύση και χαρακτηριστικά του προβλήματος

Οι βασικές κατευθυντήριες αρχές του προγράμματος είναι οι εξής:

Α. Η ουσιαστική συσχέτισης θεωρητικής διδασκαλίας με την πρακτική εφαρμογή. Όσον αφορά σ' αυτήν την κατευθυντήρια αρχή, πρέπει να τονισθεί ότι δεν γίνεται απλή παράθεση θεωρητικών στοιχείων και πρακτικών εφαρμογών αλλά επιχειρείται η ουσιαστική συσχέτιση θεωρίας και πράξης μέσα από αλληλένδετες δραστηριότητες. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγουμε να ολισθήσουμε προς τα δύο άκρα: το στείο ακαδημαϊσμό και τον εμπειρισμό - ακτιβισμό.

Σαν θεωρητικά στοιχεία του προγράμματος θεωρούμε:

(α) *Τα εικαστικά μαθήματα*, με σκοπό να μελετήσουν τα μορφολογικά στοιχεία (π.χ. τον όγκο, τη σύνθεση, τη φόρμα, το χώρο) τα οποία είναι απαραίτητα στην εφαρμογή όλων των εικαστικών και των εφαρμοσμένων τεχνών, καθώς και να γνωρίσουν τη μεγάλη ση-

μασία του χρώματος στη τέχνη, στις προσωπικές μας εμπειρίες και στο καθημερινό μας περιβάλλον. Τέλος, τίθεται ο στόχος να γνωρίσουν τη χρήση και τις ιδιότητες διαφόρων υλικών.

(β) Τα μαθήματα Ιστορίας της Τέχνης, με σκοπό ν' αποκτήσουν αισθητικά κριτήρια αξιολόγησης των έργων τέχνης, να προσεγγίσουν τις αισθητικές και κοινωνικές αξίες τις οποίες εμπειρεύουν καθώς και να διευρύνουν τη γενική τους καλλιέργεια αφού η εικαστική τέχνη είναι ένα βασικό μέσον ανθρωπίνης επικοινωνίας, μία διεθνής γλώσσα με παγκόσμια αναγνωρίσιμα στοιχεία (Κάνιστρα, 1987).

(γ) Τα παιδαγωγικά μαθήματα, με σκοπό οι φοιτητές -τριες να γνωρίσουν όσα αφορούν στα χαρακτηριστικά της παιδικής τέχνης, στις έρευνες οι οποίες έχουν γίνει γύρω από το παιδικό σχέδιο και τα άλλα εικαστικά προϊόντα των παιδιών, στις μελέτες για τα στάδια εξέλιξης του παιδικού σχεδίου, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα του παιδιού στην προσχολική ηλικία.

Από την άλλη μεριά, στην πρακτική εφαρμογή οι φοιτητές -τριες μπορούν:

(α) να χρησιμοποιούν τα *είδη των χρωμάτων*, να ασκούνται στις *τεχνικές* τους και ν' ανακαλύπτουν στην πράξη τις ιδιότητες και τις δυνατότητές τους,

(β) να δημιουργούν, με ευτελή ή μη υλικά, διάφορες κατασκευές.

(γ) να πειραματίζονται χρησιμοποιώντας στις ασκήσεις τα *μορφολογικά στοιχεία*, ανακαλύπτοντας έτσι τη σπουδαιότητα και τη δομή του έργου τέχνης. Πιο συγκεκριμένα, αναγνωρίζουν τις πληροφορίες που δίνει το έργο τέχνης διότι έχουν μάθει πλέον την οπτική γλώσσα της εικαστικής έκφρασης, τα υλικά και

τη δομή του, ώστε να είναι σε θέση να το διαβάσουν.

(δ) να εφαρμόζουν το σύνολο των διασυνδεδεμένων γνώσεων που αναφέραμε στην ανάλυση, στο σχεδιασμό ή και στην κατασκευή στοιχείων ενός αναλυτικού προγράμματος «καθοδευόμενης μορφής» για το νηπιαγωγείο (Αραπάκη, υπό έκδοση).

Αναφέρουμε εδώ ένα παράδειγμα δραστηριότητας από τον τομέα της Ζωγραφικής, ώστε να γίνει φανερή η ουσιαστική συσχέτιση θεωρίας και πράξης στο πρόγραμμά μας: αφού ολοκληρωθούν τα δύο τρίτα των θεωρητικών μαθημάτων και όλα τα μέρη των πρακτικών ασκήσεων, γίνεται προβολή διαφανειών με έργα τέχνης γνωστών ζωγράφων (Miro, Dufy, Seurat κ.ά) και των έργων-ασκήσεων που δημιουργήσαν οι φοιτητές -τριες. Στη συνέχεια, αναζητούνται και βρίσκονται τα μορφολογικά στοιχεία τόσο στα έργα τέχνης όσο και στις συνθέσεις των φοιτητών -τριών και ανακαλύπτονται ομοιότητες και διαφορές. Δεν επιδιώκεται να δημιουργηθούν έργα ίσης αξίας με τα έργα τέχνης, αλλά να καταδειχθεί ότι η τέχνη δεν αποτελεί προνόμιο των λίγων αλλά είναι εύκολο και δυνατό να γίνεται από όλους, καθώς και να καλλιεργηθούν δεξιότητες αξιολόγησης εικαστικών προϊόντων όχι με εμπειρικά αλλά με αισθητικά κριτήρια.

Β. Η εις βάθος μελέτη των αντικειμένων διδασκαλίας του προγράμματος. Με αυτό εννοούμε ότι επιλέγουμε οι φοιτητές -τριες να μελετούν, εις βάθος, ειδικές περιπτώσεις-παραδείγματα (case studies), παρά να συσσωρεύουν πλήθος πληροφοριών για το κάθε αντικείμενο. Αναφέρουμε το παράδειγμα της διδασκαλίας των μαρκαδόρων οι οποίοι προ-

τείνονται ως κατάλληλο διδακτικό μέσον στην προσχολική ηλικία, όχι μόνο σε θέματα εικαστικής αγωγής αλλά και για την εισαγωγή ορισμένων αντικειμένων διδασκαλίας όπως η γραφή και η αρίθμηση όπου οι μαρκαδόροι μπορούν να αντικαταστήσουν το μολύβι (Αραπάκη, 1992α). Ένα άλλο βασικό πλεονέκτημα της χρήσης των μαρκαδόρων είναι ότι αποτελεί κατάλληλο υλικό για την εισαγωγή διαφόρων τεχνικών χρήσεως των χρωμάτων, όπως ο πουαντιγισμός, γραμμισμός, γραφισμός κ.λπ. (Αραπάκη, 1997), που φαίνεται να οδηγούν τα παιδιά του νηπιαγωγείου σε ικανοποιητικά εικαστικά αποτελέσματα (Αραπάκη & Κάτσιου-Ζαφρανά, 1999). Οι φοιτητές, αφού προσεγγίσουν τις τεχνικές αυτές μέσω των μαρκαδόρων, μπορούν κατόπιν να τις εφαρμόσουν και με άλλα χρωματικά υλικά. Οι μαρκαδόροι προτιμήθηκαν επίσης επειδή, λόγω του σχήματος τους, της μεγάλης χρωματικής ποικιλίας (γκάμας) και των εντόνων χρωματικών αποχρώσεων, παρέχουν στα παιδιά τη σιγουριά και την αυτοπεποίθηση, στοιχεία βασικά για να βελτιωθούν οι δεξιότητες τους και να αυξηθούν οι δυνατότητες της δημιουργικής τους έκφρασης (Κογκούλης, 1989). Τέλος οι μαρκαδόροι, ως υλικό, φαίνεται να είναι προσιτοί και ευκολόχρηστοι για τα δεδομένα του ελληνικού σχολείου που στερείται κατάλληλης υλικοτεχνικής υποδομής για πιο απαιτητικά προγράμματα.

Γ. Η έμφαση στη διδασκαλία της Ζωγραφικής. Ο άξονας αυτός διαμορφώθηκε για δύο λόγους: (α) διότι η ζωγραφική αποτελεί το συνηθέστερο πεδίο οικοδόμησης των μορφολογικών στοιχείων των διαφόρων εικαστικών δραστηριο-

τήτων (φόρμα, χρώμα, σύνθεση) και (β) επειδή θεωρούμε ότι η ζωγραφική, ως αντικείμενο διδασκαλίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, μπορεί να παίξει ευρύτερο παιδαγωγικό ρόλο, συμβάλλοντας στη γενικότερη γνωστική, συναισθηματική και ψυχοκινητική ανάπτυξη του παιδιού αυτής της ηλικίας.

Ένα θεμελιώδες στοιχείο που είναι οργανικά δεμένο με τη Ζωγραφική και που περιλαμβάνεται στο πρόγραμμά μας είναι η μελέτη του χρώματος. Παρατίθενται στοιχεία χρωματολογίας και προβάλλεται με σαφήνεια η αλληλεπίδραση χρώματος και φόρμας (Kandinsky, 1981). Αναλύεται η μαθησιακή αξία του χρώματος και τονίζεται ότι τα παιδιά μέσα από τη χρήση των χρωμάτων όχι μόνο ανακαλύπτουν και παρατηρούν το χώρο που τα περιβάλλει και χρησιμοποιούν το χρώμα ως διακοσμητικό στοιχείο, αλλά, όπως αποδεικνύεται, οδηγούνται στην οικοδόμηση κατάλληλων γνωστικών ικανοτήτων με αποτέλεσμα τη θεαματική βελτίωση των εικαστικών τους προϊόντων (Αραπάκη & Κάτσιου-Ζαφρανά, 1999). Παράλληλα, η χρήση του χρώματος τα βοηθάει να εκφράσουν πληρέστερα τα συναισθήματά τους. Δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στη σχέση χρώματος και συναισθήματος επειδή είναι γνωστό ότι τα χρώματα που χρησιμοποιούν τα παιδιά ανταποκρίνονται στη συναισθηματική κατάσταση στην οποία βρίσκονται όταν εκφράζονται εικαστικά ή εκφράζουν την ψυχολογική τους κατάσταση (Tomas & Silk, 1997). Πρέπει να επισημάνουμε, επίσης, ότι η προνομιακή θέση που έχουμε δώσει στα στοιχεία ζωγραφικής οφείλεται και στο ότι τα στοιχεία αυτά είναι απαραίτητα σε όλες τις υπόλοιπες εικαστικές δραστη-

ριότητες που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμά μας.

Ένα άλλο στοιχείο στο οποίο δίδεται μεγάλη σημασία είναι η μελέτη του μορφολογικού στοιχείου της σύνθεσης, δηλαδή του στοιχείου εκείνου που πρέπει να οικοδομήσουν τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας για να δημιουργήσουν προϊόντα *αναγνωρίσιμα με εικαστικά κριτήρια*. Η μελέτη της σύνθεσης στο πρόγραμμά μας μπορεί να πάρει τις ακόλουθες μορφές: (α) *Ασκήσεις πρώτης γραφής και αρίθμησης*. Εδώ, προτείνεται στους-στις φοιτητές -τριες σειρά ασκήσεων όπου καλούνται να σχεδιάσουν περιγράμματα φορμών τις οποίες γεμίζουν με γράμματα, λέξεις, συλλαβές ή αριθμούς, μια δραστηριότητα η οποία φαίνεται να συμβάλλει στην οικοδόμηση της πρώτης γραφής και αρίθμησης ακόμα και στο νηπιαγωγείο (Αραπάκη, 1989). (β) *Εισαγωγή στο παιδικό σχέδιο*, όπου προτείνεται ένα πρότυπο πρόγραμμα διδακτικών δραστηριοτήτων του παιδικού σχεδίου το οποίο βασίζεται στην «καθοδηγούμενη» προσέγγιση της εικαστικής διδασκαλίας και καταλήγει στη σύνθεση τριών θεματικών ενότητων, της ανθρώπινης φιγούρας, του σπιτιού και του τοπίου (Αραπάκη, υπό έκδοση) και (γ) *εφαρμογή της σύνθεσης στην εικονογράφηση λογοτεχνικών και άλλων κειμένων*, όπου οι φοιτητές -τριες ασκούνται στη σύνθεση εικονογραφώντας κείμενα όπως παραμύθια, ποιήματα, αποσπάσματα λογοτεχνικών και παιδικών κειμένων, καθώς και κειμένων που έγραψαν οι ίδιοι -ίδιες οι φοιτητές -τριες (Αραπάκη 1992β).

Οι τρεις κατευθυντήριες αρχές που περιγράψαμε πιο πάνω φαίνεται να οδη-

γούν σε μια *μετατόπιση* από παραδοσιακές προσεγγίσεις οι οποίες βασίζονται στην ποικιλία των διδακτικών δραστηριοτήτων και υλικών και στην «ελεύθερη» προσέγγιση της διδασκαλίας των εικαστικών στο νηπιαγωγείο, προς μια προσέγγιση η οποία δίδει έμφαση στη δομή, στο εννοιολογικό περιεχόμενο και στην ερμηνεία των εικαστικών δραστηριοτήτων στο επίπεδο της προσχολικής ηλικίας. Το διαρκές «πώς» και «γιατί» του διδακτικού μετασχηματισμού των εικαστικών τεχνών στο νηπιαγωγείο προηγείται από το εφήμερο «τι» της διδακτικής δραστηριότητας.

IV. Αξιολόγηση και εικαστικά προϊόντα των φοιτητών -τριων

Η αξιολόγηση των φοιτητών -τριων μπορεί να γίνει με δύο τρόπους: ο πρώτος θα εξετάζει το βαθμό γνώσεως και κατανόησης των θεωρητικών θεμάτων της τέχνης και των προβλημάτων της εικαστικής αγωγής και ο δεύτερος θα εκτιμά την ικανότητά τους να κατασκευάζουν εικαστικό υλικό, κατάλληλο για την αγωγή των νηπίων. Προτείνεται η *συνεχής αξιολόγηση* ως κύρια μορφή αξιολόγησης όπου οι φοιτητές -τριες μπορούν να εφαρμόζουν τις αποκτηθείσες γνώσεις σε διάφορα είδη πρακτικών ασκήσεων (εικονογράφηση κειμένων, κατασκευή κούκλας, κολλάζ κ.λπ.) καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας. Προτείνεται, επίσης, να δίνεται περισσότερη σημασία στη διαδικασία και λιγότερη στο αποτέλεσμα, αν και έχει διαπιστωθεί ότι τα εικαστικά προϊόντα των φοιτητών -τριων, κατά τη διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος, είναι σε γενικές γραμμές ικανοποιητικά¹. Επίσης, καλόν είναι να συνεκτιμάται το ενδιαφέρον

και η εργατικότητα κατά τη διάρκεια των πρακτικών ασκήσεων.

V. Επίλογος

Το σχέδιο προγράμματος της Εικαστικής Αγωγής που προτείνουμε εδώ, αν και έχει εφαρμοσθεί κατά τη γνώμη μας με επιτυχία στα Παιδαγωγικά Τμήματα Νηπιαγωγών των Πανεπιστημίων Πατρών και Θεσσαλίας, είναι υπό διαμόρφωση. Η πλήρης διερεύνηση της προσπάθειας είναι αντικείμενο συστηματικής αξιολόγησης που αυτή τη στιγμή βρίσκεται σε εξέλιξη. Πρόκειται δηλαδή για ένα καινούργιο πρόγραμμα το οποίο χρειάζεται βελτιώσεις και μετατροπές μέσα από αναδραστικές διαδικασίες, ώστε συνεχώς να ανανεώνεται και να προσαρμόζεται στο καινούριο. Υπό αυτήν την έννοια είναι ένα ζωντανό πρόγραμμα το οποίο προσπαθεί κάθε φορά να λάβει υπ' όψιν του τα νέα δεδομένα στους κλάδους των εικαστικών τεχνών και της παιδαγωγικής, τις ιδιαιτερότητες του ακροατηρίου και τις συνθήκες διδασκαλίας.

Ο δυναμικός χαρακτήρας του προγράμματος δικαιολογεί αλλαγές στο περιεχόμενο χωρίς όμως να επηρεάζονται οι βασικές επιλογές που συμπεριλαμβάνονται στις βασικές κατευθυντήριες αρχές του προγράμματος. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το εξής: την τελευταία χρονιά εφαρμογής του προγράμματος, αναδιατάξαμε ορισμένα στοιχεία ζωγραφικής ώστε να παρουσιαστούν με επαγωγικό τρόπο, δηλαδή οι φοιτητές -τριες να προσεγγίζουν τη θεωρία αρχίζοντας από πρακτικές εφαρμογές. Αυτό έγινε διότι η παραγωγική μέθοδος (από τη θεωρία στην πράξη),

στο συγκεκριμένο τομέα, παρουσίασε προβλήματα στην εικαστική έκφραση των φοιτητών -τριών. Επίσης συμπεριλάβαμε στο πρόγραμμά μας καινούρια στοιχεία, όπως θέματα εικονογράφησης κειμένων που αναφέρονται στις Φυσικές Επιστήμες (π.χ., εικονογράφηση κειμένου σχετικού με την έννοια της τριβής). Πρέπει, ακόμα, να επισημάνουμε ότι το προτεινόμενο πρόγραμμα σπουδών δεν πρέπει να ταυτίζεται με το ωρολόγιο πρόγραμμα διδασκαλίας. Θεωρούμε ότι οι αρχές, η δομή και το περιεχόμενο του προγράμματος, όπως περιγράφηκαν εδώ, του προσδίδουν *ευέλικτα* χαρακτηριστικά ώστε να είναι εύκολος ο μετασχηματισμός του σε ωρολόγιο πρόγραμμα σε συνάρτηση με τις ιδιαίτερες συνθήκες και το περιβάλλον εφαρμογής του.

Γίνεται προσπάθεια, και εργαζόμαστε πλέον προς αυτή την κατεύθυνση, στο πρόγραμμά μας να ενσωματώνονται τα πορίσματα των *σύγχρονων εμπειρικών ερευνών* πάνω σε θέματα Διδακτικής των εικαστικών τεχνών (Τρίμη, 1992· Νικολίτσου 1996· Αραπάκη & Κάττσιου-Ζαφρανά, 1999). Με τον όρο «Διδακτική» εννοούμε, βεβαίως, το ακαδημαϊκό ερευνητικό αντικείμενο που εμπεριέχει εμπειρική και θεωρητική συστηματική έρευνα και όχι ένα σύνολο πεποιθήσεων σχετικά με τα μέσα και τις μεθόδους διδασκαλίας (Gaillot, 1997).

Τελειώνοντας, δεν είναι δυνατόν να μην αναφερθούμε στην *υλικοτεχνική υποδομή* που καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την επιτυχή υλοποίηση του προγράμματος σπουδών. Βασική προϋπόθεση, λοιπόν, για τη σωστή λειτουργία του είναι η συγκρότηση και οργάνωση κατάλληλα εξοπλισμένων εργαστηρίων, όπως

αυτό που δημιουργήσαμε στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του πανεπιστημίου Πατρών, το οποίο περιλαμβάνει εξοπλισμό για όλες τις εικαστικές δραστηριότητες συμπεριλαμβανομένων των δραστηριοτήτων της Κεραμικής καθώς και χωροταξική δόμηση για ευχάριστη και αποτελεσματική εργασία.

Υποσημειώσεις

1 Εικαστικά αποτελέσματα των φοιτητών -τριών έχουν παρουσιασθεί σε εκθέσεις Κεραμικής στο Πανεπιστήμιο Βόλου και σε έκθεση ζωγραφικής, κολάζ και κούκλας στο Μέγαρο Λόγου και Τέχνης των Πατρών. Παραδείγματα εικονογραφήσεων κειμένων από φοιτητές-τριες του ΠΤΝ του Πανεπιστημίου Πατρών υπάρχουν στο Αραπάκη, 1992β και στην ατομική μου συλλογή η οποία είναι στη διάθεση όλων των ενδιαφερομένων.

Βιβλιογραφία

- Αραπάκη Ε. (1992α): «Εφαρμοσμένη Εικαστική Αγωγή: Πορίσματα μιας δοκιμαστικής εφαρμογής ενός προγράμματος εκπαίδευσεως μελλοντικών εκπαιδευτικών στην χρήση μαρκαδόρων και χρωμάτων ως μέσων για την αγωγή παιδιών της προσχολικής και σχολικής ηλικίας». *Νέα Παιδεία*, τ. 62, σσ. 88 - 94.
- Αραπάκη Ε. (1992β): «Η εικονογράφηση λογοτεχνικών κειμένων στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό σχολείο: Παρουσίαση του περιεχομένου και των αποτελεσμάτων ενός προγράμματος εκπαίδευσεως των φοιτητών, του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Πατρών». *Εικαστική Παιδεία*, τ. 8, σσ. 118 - 122.
- Αραπάκη Ε. & Κάτσιου-Ζαφρανά Μ. (1999): «Η διερεύνηση της εικαστικής έκφρασης των παιδιών του Νηπιαγωγείου στην καθοδηγούμενη διδακτική παρέμβαση». *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου «Η έρευνα στην Προσχολική Εκπαίδευση»*, ΠΤΝ Παν/μίου Κρήτης (Υπό έκδοση).
- Αραπάκη Ε. «Ένα καινοτομικό πρόγραμμα διδασκαλίας παιδικού σχεδίου για την προσχολική ηλικία». *Εικαστική παιδεία* (Υπό έκδοση).
- Γέρου Θ. (1984): *Το συμβολικό παιχνίδι*. Εκδ. Δίπτυχο.
- Chapman L. (1993): *Διδακτική της Τέχνης. Προσεγγίσεις στην καλλιτεχνική αγωγή*. Εκδόσεις Νεφέλη (1η αμερικανική έκδοση 1978).
- Gaillot B-A. (1997): *Arts Plastiques. Eléments d'une didactique-critique*. Presses Universitaires de France.
- Κάνιστρα Μ. (1987): *Η σύγχρονη Εικαστική Αγωγή στο σχολείο*. Εκδ. Κάνιστρα Μ., Αθήνα.
- Kandinsky W. (1981): *Για το πνευματικό στην τέχνη*. Εκδ. Νεφέλη.
- Κογκούλης Ι. (1989): *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*. Εκδ. Κυριακίδη.
- Luquet G. (1991): *Le dessin enfantin*. Delachaux et Niestle (5η έκδοση).
- Μουρέλος Γ. (1985): *Θέματα Αισθητικής και Φιλοσοφίας της Τέχνης*. Εκδ. Νεφέλη.
- Νικόλτσου Κ. (1996): «Η προσέγγιση των παραδοσιακών τεχνών με παιδιά προσχολικής ηλικίας μέσω ενός εξελικτικού προγράμματος εικαστικών δραστηριοτήτων». *Ερευνώντας τον*

- κόσμο του παιδιού, ΟΜΕΡ, τ. 2, σ. 152-160.
- Παπαμιχαήλ Γ.(1991): *Εκπαίδευση και πολιτισμός*. Εφημερίδα «Το Βήμα», Αθήνα, 17/3.
- Read H. (1986): *Λεξικό εικαστικών τεχνών*. Εκδ. Υποδομή.
- Τρίμη Ε. (1992): *Χαρτί και χάρτινο άχρηστο υλικό. Χρήσιμες καλλιτεχνικές δραστηριότητες*. Διδακτορική διατριβή. Π.Τ.Ν. Α.Π. Θεσσαλονίκης.
- Thomas G. & Silk M. (1997): *Η ψυχολογία του παιδικού σχεδίου*. Εκδ. Καστανιώτη.

Summary

In this paper we outline a program of Visual Arts education, parts of which were taught in the Departments of

Preschool Education at various Greek universities. The program aimed to familiarize the students of the department with issues in the pre-school education in Visual Arts. More specifically, we present the structure and the content of the program putting emphasis upon its main principles that are the following: (a) the organic relation between theory and practice, (b) the in depth study of selected teaching material, and (c) the central role in the program played by the teaching of painting. The paper also underlies the dynamical character of the program. Finally, it includes information regarding student evaluation.

Λέξεις κλειδιά: Διδακτική των εικαστικών τεχνών, Πρόγραμμα σπουδών, Εκπαίδευση φοιτητών -τριών ΠΤΝ.